

Β'. Ο Τρόπος της Ψαλμωδίας

ε) Το πρόβλημα της συμψαλμωδίας

Η δημιουργία βυζαντινών χορών, τη επιμελεία μιν των εκασταχού ιεροψαλτών, τη χορηγία δε των οικείων εκκλησιαστικών Συμβουλίων, δύναται συν τη προόδω του χρόνου να συμπληρωθή διά της εισαγωγής βαθμηδόν και κατ' ολίγον της συμψαλμωδίας κατά την Θ. Λατρείαν. Είναι ομολογουμένως ανυπολόγιστοι αι ωφέλειαι διά τους πιστούς εκ της εισαγωγής του συστήματος τούτου, όπου βεβαίως αι συνθήκαι επιτρέπουν την τοιαύτην πρωτοβουλίαν. Διότι θα πρέπει ευθύς εξ αρχής να λεχθή ότι η συμψαλμωδία τονίζουσα «δεόντως τον συλλογικόν χαρακτήρα της Θ. Λειτουργίας» τότε συμβάλλει εις την πραγματικήν και γνησίαν λειτουργικήν αναγέννησιν, όταν πληροί ωρισμένας προϋποθέσεις, άνευ των οποίων αποβαίνει επί ζημία αυτής ταύτης της Θ. Λατρείας.

Αι προϋποθέσεις αύται είναι αι εξής:

αα) Σταδιακή εισαγωγή του θεσμού, και μάλιστα αρχικώς όλως δοκιμαστικώς. Θα απετέλει αφροσύνην εάν επεδιώκετο η εισαγωγή της συμψαλμωδίας εν σχέσει προς άπαντα τα ψαλλόμενα μέλη ή εν σχέσει προς άπαντας τους ναούς. Πρέπει οπωσδήποτε να προηγηθή μακρόν στάδιον προπαιδείας του πληρώματος, πράγμα δυσκολώτατον προκειμένου περί ναών με εναλλασσόμενον εκκλησίασμα ή με πιστούς μη δυναμένους όπως αφομοιώσουν την σχετικήν προπαιδείαν. Το εξελικτικόν τούτο στάδιον θα είναι οπωσδήποτε μακρόν και επίπονον διότι προϋποθέτει επίπονους και επίμονους προσπαθείας εκ μέρους των υπευθύνων παραγόντων της ενορίας προς καλλιέργειαν του εδάφους. Μεθ' υπομονής όμως και επιμονής αναλαμβανόμενον το τοιούτον έργον δύναται ασφαλέστατα να αποδώση αποτελέσματα άριστα και να οδηγήση εις την καθιέρωσιν της συμψαλμωδίας, πράγμα ευκταίον και άξιον παντός επαίνου.

ββ) Καθιέρωσις απλού τρόπου αποδόσεως των μελών. Είναι φανερόν και αυταπόδεικτον ότι ο λαός μόνον λίαν απλά μέλη δύναται να αποδώση συμπάλλον. Μέλη με γραμμάς δυσκόλους κατά την εκτέλεσιν η αγνώστους εις το άπειρον λαϊκόν ους, δεν δύνανται να αποτελέσουν το αντικείμενον συμψαλμωδίας. Αντιθέτως μέλη απλά, πολλάκις και μακροχρονίως επαναλαμβανόμενα και καταστάνατα πλέον οικεία εις τον εκκλησιαζόμενον λαόν, δύναται ευχερέστερον να αποδίδωνται υπ' αυτού κατά την ώραν της Θ. Λατρείας.

γγ) Καθοδήγησις του συμπάλλοντος λαού. Εάν αφεθή έκαστος να λέγη ό,τι και όπως θέλει τότε θα παύση ο ναός να αποτελή ιερόν χώρον. Αντί κατανύξεως θα επικρατήση σύγχυσις και αταξία. Προς αποφυγήν τοιούτων εκτρόπων είναι απαραίτητον ο χορός ο Βυζαντινός, με επικεφαλής τον ιεροψάλτην να προεξάρχη του μέλους, ο δε λαός να κατακολουθή οδηγούμενος εις την μελωδίαν από την διεύθυνσιν του ψάλτου. Εις τούτο θα υποβοηθήση πρώτον μιν η εις μέρος εμφανές εγκατάστασις του ιεροψάλτου, ώστε να είναι ορατός από το μέγιστον δυνατόν μέρος του πληρώματος, δεύτερον δε η διά των καταλλήλων κινήσεων των χειρών κατεύθυνσις του λαού διά την ταυτόχρονον από μέρους πάντων εκτέλεσιν των διαφόρων ύμνων. Όπου εφηρμόσθη το σύστημα της συμψαλμωδίας, κατέστη αναγκαία η καθιέρωσις της καθοδηγήσεως του λαού προς επίτευξιν αρμονίας.

Υπό τας ανωτέρω προϋποθέσεις δύναται να επιτύχη ο θεσμός ούτος ο οποίος αναμφιβόλως και παραδοσιακός είναι και εις την λειτουργικήν αναγέννησιν συμβάλλει. Βεβαίως είναι δύσκολον να επιτύχη ευθύς εξ αρχής η εισαγωγή της συμψαλμωδίας. Και μάλιστα όταν πρόκειται περί ναών με πολυπληθές εκκλησίασμα. Όμως αξίζει νομιζόμεν τον κόπον να αναληφθή σχετική προσπάθεια. Εξ όσων έχομεν πληροφοριών η σχετική σύστασις του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών κ.κ. Ιερωνύμου, περί εισαγωγής όπου δει της συμψαλμωδίας, έχει εύρει απήχησιν, εις τινας δε ιερούς ναούς των Αθηνών και δη εις τον Καθεδρικόν, έχει αρχίσει η σχετική προσπάθεια. Φρονούμεν ότι διά της συμψαλμωδίας ο λαός διευκολύνεται εις την συνειδητήν συμμετοχήν του εις την ορθόδοξον λατρείαν. Άλλωστε είναι γνωστόν ότι το αρχαίον σύστημα της αποδόσεως των ύμνων εν τη Καθολική Εκκλησία, τη αδιαιρέτω και αρχεγόνω, ήτο ακριβώς τούτο.

Διά τους τυχόν αμφισβητούντας την αρχαιότητα και γνησιότητα του θεσμού, υπενθυμίζομεν ότι το πάλαι οι ύμνοι εψάλλοντο αντιφωνικώς το δε πλήθος «ξυνηπήχει εν συμφωνία». Μαρτυρίαί αφευδείς πατέρων της Εκκλησίας ήδη από των Αποστολικών χρόνων επιβεβαιούν του λόγου το ασφαλές. Κατά τας αρχαίας μαρτυρίας σύμπας ο λαός έψαλλε το «Αλληλούϊα», το «Κύριε ελέησον», το «Παράσχου Κύριε» κλπ. Κατά τον Νικ.

Καβάσιλαν «απέρχεται μεν ο ιερέυς, πληρούσι δε το παν οι περιεστώτες, τα θεόπνευστα των ιερών προφητών άδοντες ρήματα». Κατά δε τον Μ. Βασίλειον: «Πάντες κοινή ως εξ ενός στόματος και μιας καρδιάς τον της εξομολογήσεως ψαλμόν αναφέρουσι τω Κυρίω». Βαλσαμών μάλιστα ο μέγας των Κανόνων,ερμηνευτής υπομνηματίζων τον ια' Κανόνα της εν Λαοδικεία Συνόδου επάγεται: «Το γαρ συμπάλλειν και λαϊκούς επ'εκκλησίαις ου κεκώλυται» (Ράλλη-Ποτλή: Σύνταγμα.... τ. Γ'σ. 484). Παρ' ημίν, καθώς γνωρίζομεν, πρώτος ο Ι. Σακελλαριδής εισήγαγε την συμπαλμωδιαν δίδων αυτός το σύνθημα της ενάρξεως η με ένα ελαφρόν της ράβδου του κτύπημα ή με ένα προστακτικόν «εμπρός» ή και με αμφοτέρα. Και το εκκλησίασμα συνέψαλλε τα αντίφωνα π.χ. και τα λοιπά λειτουργικά, τα ακροστίχια και τα εφύμνια συνήθως. Εις τους όρθρους δε της Μ. Εβδομάδος ο λαός συμμετείχεν εις την ψαλμωδιαν, όπως ακριβώς γίνεται και σήμερα κατά την στιγμήν που ψάλλονται τα «εγκώμια» κατά τον Όρθρον του Μ. Σαββάτου. (Γερ. Βαγγελάτου εν «Ριζάρειος Εκκλησιαστική Σχολή. Πανηγυρικός Τόμος, επί τη 125ετηρίδι» σ. 648). Οι ειδότες δε είναι εις θέσιν να μαρτυρήσουν διά την θρησκευτικήν έξαρσιν και κατάνυξιν, ην εδημιούργει τότε η υπό τοιαύτας συνθήκας εισαχθείσα και εφαρμοσθείσα συμπαλμωδία. Ειρήσθω δ'εξ άλλου ότι πολλαί ορθόδοξοι σλαυικαί Εκκλησίαι έχουν εν χρήσει την συμπαλμωδιαν.

Εις τον διατυπούμενον υπό τινων φόβον περι βαθμιαίας αχρηστεύσεως κλασσικών βυζαντινών μαθημάτων διά της εισαγωγής της συμπαλμωδίας, ήτις ευνοείται μόνον διά της χρήσεως απλών μουσικών μελών, θα είχομεν να παρατηρήσωμεν ότι δεν υφίσταται τοιούτος φόβος διότι αφ' ενός μεν η συμπαλμωδία δεν δύναται να επεκταθή εφ' όλων των ύμνων της Λατρείας μας, αφ' ετέρου δε οι βυζαντινοί χοροί δεν πρόκειται να καταργηθούν. Ούτω παραμένουν πολλαί ευκαιρίαι προς εκτέλεσιν παραδοσιακών μελών εν τε τοις εσπερινοίς και όρθροις καθώς και εν αυτή τη Θ.Λειτουργία.